

Krátky exkurz do oblasti spotrebiteľských úverov

Jakub Keračík, Národná banka Slovenska

Úroveň ponúkania a poskytovania spotrebiteľských úverov má vzhľadom na ich charakter rozhodujúci a dlhodobý vplyv na život finančného spotrebiteľa. Kým pri jednoduchých typoch služieb alebo tovarov si spotrebiteľ vystačí s empirickou skúsenosťou, spotrebiteľské úvery a iné finančné služby sa vo všeobecnosti vyznačujú spojením právnych a ekonomických inštitútov, ktoré sú svojou zložitosťou a abstraktnosťou pre priemerného spotrebiteľa ťažko uchopiteľné. V ostatnom čase môžeme pozorovať dynamické zmeny nielen v normách priamo upravujúcich spotrebiteľské zmluvy, ale aj v legislatíve posilňujúcej postavenie orgánov dohľadu.

V minulých rokoch dohľad nad dodržiavaním ustanovení zákonov sledujúcich ochranu spotrebiteľa na finančnom trhu vykonávali viaceré štátne orgány. Akým smerom by sa mala ochrana spotrebiteľa na finančnom trhu uberať, naznačila koncepcia Ministerstva financií SR schválená uznesením vlády SR č. 9/2014 dňa 8. januára 2014. Koncepcia reagovala jednak na rozdrobenosť dohľadu, ale aj na tendencie badateľné v Európskej únii charakterizované prenášaním kompetencií v oblasti ochrany finančného spotrebiteľa na národné orgány, ktoré dovtedy dohliadali výhradne na dodržiavanie prudenciálnych pravidiel činnosti dohliadaných subjektov.

Legislatívnymi zmenami účinnými v prvých mesiacoch tohto roka prebrala Národná banka Slovenska hlavnú úlohu v oblasti verejnoprávnej ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu, s ktorým pri ponúkaní finančnej služby či pri uzatváraní alebo plnení spotrebiteľskej zmluvy o poskytnutí finančnej služby koná dohliadaný subjekt alebo osoba konajúca v mene alebo na účet dohliadanej osoby subjektu¹.

Azda najviac sa nejednotnosť dohľadu prejavovala v situácii, keď NBS vykonávala dohľad nad dodržiavaním ustanovení všeobecne záväzných právnych predpisov, ktoré sa vzťahujú na činnosť bánk a pobočiek zahraničných bánk (ďalej len „banky“), nedohliadala však na ponúkanie a poskytovanie spotrebiteľských úverov.

Účinnosťou novely zákona o spotrebiteľských úveroch² prestala Slovenská obchodná inšpekcia k 1. januáru 2015 vykonávať kontrolu dodržiavania povinností stanovených týmto zákonom bankami a výkon dohľadu v tejto veci prevzala NBS.

Osobitou kapitolou v oblasti spotrebiteľských úverov sú veritelia poskytujúci spotrebiteľské úvery bez bankovej licencie. Práve táto kategória veriteľov so vžitým názvom „nebankovky“ sa stala pre súčasnú spoločnosť synonymom úžery ťažiacej zo zlej sociálnej situácie občanov s nízkou úrovňou finančnej gramotnosti. Nedostatočná regulácia „nebankoviek“ spôsobila nárast používania nekalých obchodných praktík a neprijateľných obchodných podmienok zameraných na zvýšenie profitu z nezodpovedného úverova-

nia obyvateľstva. Možno smelo konštatovať, že novelizácie zákona o spotrebiteľských úveroch (celkovo päť od transpozície smernice o spotrebiteľských úveroch³ v roku 2010) pokúšajúce sa o nápravu nelichotivého stavu na trhu spotrebiteľských úverov boli iba oddalovaním nevyhnutného priblíženia sa k požiadavkám a nárokom kladeným na činnosť iných subjektov, najmä bánk a poisťovní.

Účinnosťou novely zákona o spotrebiteľských úveroch bol NBS k 1. aprílu 2015 zverený nielen dohľad nad „nebankovkami“, ale aj povoľovací proces, tzv. licencovanie subjektov, ktoré budú mať naďalej záujem poskytovať spotrebiteľské úvery bez bankovej licencie. Takýto postup korešponduje s odporúčaním Svetovej banky pre jednotlivé sektory finančného trhu.⁴ Podľa uvedeného odporúčania by mali byť všetky finančné inštitúcie, ktoré poskytujú akékoľvek typy úverov pre domácnosti, licencované orgánom dohľadu. Orgán dohľadu by mal mať právomoc určiť kritériá činnosti a odmietnuť pôsobenie tých subjektov, ktoré nespĺňajú stanovené štandardy.

S prechodom kompetencií zo Slovenskej obchodnej inšpekcie na NBS súvisí aj nárast počtu podaní z oblasti spotrebiteľských úverov, ktoré sú doručované NBS. Na ilustráciu uvádzam, že za celý rok 2014 bolo NBS doručených 49 podnetov z oblasti spotrebiteľských úverov. Už k 1. júnu 2015 však oddelenie podaní finančných spotrebiteľov NBS, ktoré zväčša ako prvé prichádza do styku s podaniami finančných spotrebiteľov, evidovalo viac ako 70 podaní z tejto oblasti. Podania voči veriteľom bez bankovej licencie prevýšili tie, ktoré smerovali voči bankám. Vývoj počtu podaní bolo možné predikovať aj z údajov Slovenskej obchodnej inšpekcie. Z výročnej správy SOI za rok 2014 vyplýva, že jej inšpektorátom bolo celkovo doručených 293 podaní týkajúcich sa poskytovania finančných služieb – úverov, pričom išlo súhrne o spotrebiteľské úvery poskytované bankami aj veriteľmi bez bankovej licencie.

Napriek pomerne krátkemu obdobiu, počas ktorého sa NBS venuje posudzovaniu podaní týkajúcich sa spotrebiteľských úverov, bolo zistených viacero nedostatkov v činnosti dohliadaných sub-

- ¹ § 1 ods. 3 písm. c) zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- ² Zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- ³ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/48/ES z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere a o zrušení smernice Rady 87/102/EHS (Ú. v. EÚ L 133, 22.5.2008).
- ⁴ Svetová banka: Global survey on consumer protection and financial literacy.

5 Nariadenie vlády č. 87/1995 Z. z., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia Občianskeho zákonníka.

jektov v jednotlivých fázach zmluvného vzťahu, ktoré sú v súčasnosti komplexne posudzované.

Legislatíva v oblasti spotrebiteľských úverov, najmä čo sa týka informačných povinností veriteľa, je výrazom komunitárnej politiky ochrany spotrebiteľa (tzv. disclosure) spočívajúcej v odstránení informačnej asymetrie. Snahy o odstránenie nerovnováhy medzi dodávateľmi finančnej služby a spotrebiteľmi sú zrejmé aj z objemu informácií, ktoré sa musia spotrebiteľom poskytovať. V predzmluvnej fáze ide najmä o informácie poskytované v štruktúrovanej podobe prostredníctvom formulára pre štandardné európske informácie o spotrebiteľskom úvere alebo pre európske informácie o spotrebiteľskom úvere týkajúce sa povolených prečerpaní a konverzie dlhu. Veriteľ je rovnako povinný poskytovať pred uzatvorením zmluvy o spotrebiteľskom úvere informácie objasňujúce vplyv úveru na finančnú situáciu spotrebiteľa a zároveň s odbornou starostlivosťou posudzovať bonitu klienta. Vyhodnotenie schopnosti splácať úver spočíva najmä v uskutočnení odhadu reálnych možností klienta plniť svoje úverové záväzky s ohľadom na pomer príjmov a výdavkov, pričom do úvahy musí veriteľ brať aj iné zákonom stanovené faktory (napr. históriu splácania v predošliých úverových vzťahoch). V podaniach doručených NBS, ktoré sú charakterizované neschopnosťou spotrebiteľov splniť svoje záväzky zo zmlúv o spotrebiteľských úveroch, je často badateľné „preúverovanie“ alebo reťazenie úverov. Uvedené situácie môžu naznačovať aj nesprávne nastavenie systémov posúdenia bonity klienta.

Zákon o spotrebiteľských úveroch taxatívne vymenúva náležitosti zmluvy o spotrebiteľskom úvere, od ktorých sa nemožno odchyliť. V prípade absencie kogentných náležitostí zmluvy o spotrebiteľskom úvere sa úver považuje za bezúročný a bez poplatkov. Obdobná sankcia platí aj pre zmluvy o spotrebiteľských úveroch, v ktorých je uvedená nesprávna výška ročnej percentuálnej miery nákladov v neprospech spotrebiteľa. Azda najflagrantnejšie prípady porušenia uvedených zákonných povinností sme zaznamenali pri veriteľoch, ktorí ponúkali spotrebiteľské úvery prostredníctvom prostriedkov diaľkovej komunikácie. Predmetné zmluvy o spotrebiteľských úveroch obsahovali iba torzo zo zákonom ustanovených podstatných náležitostí. Netreba opomenúť fakt, že v súčasnosti sú predmetom posudzovania aj možné opomenutia plnenia zákonných povinností, s ktorými je NBS konfrontovaná v podaniach namierených voči činnosti bánk, ktoré vo všeobecnosti požívajú na finančnom trhu oveľa väčšiu dôveru a spotrebiteľ je pri vstupovaní do zmluvného vzťahu s nimi menej ostražitý.

V reakcii na nové kompetencie NBS v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov a teda aj v oblasti spotrebiteľských úverov sa na NBS často obracajú spotrebiteľia so žiadosťou o posúdenie konania dohliadaných subjektov, ktoré identifikovali už v minulosti. Ako príklad môžem uviesť novelu Občianskeho zákonníka, ktorou bola s účinnosťou od 1. 6. 2014 k prvej vete § 53c Ob-

čianskeho zákonníka doplnená povinnosť dodávateľa, aby ustanovenia spotrebiteľskej zmluvy, ako aj ustanovenia obsiahnuté vo všeobecných obchodných podmienkach alebo v akýchkoľvek iných zmluvných dokumentoch, ktoré so spotrebiteľskou zmluvou súvisia, neboli pod sankciou absolútnej neplatnosti právneho úkonu uvedené pre spotrebiteľa nečitateľným a menším písmom, ako ustanoví vykonávací predpis. Z tohto dôvodu oddelenie podaní finančných spotrebiteľov NBS eviduje viacero podaní, v ktorých spotrebiteľia žiadajú o preskúmanie zákonnosti zmlúv o spotrebiteľskom úvere z hľadiska minimálnej veľkosti písma. Podania sa však týkali zmluvných vzťahov, ktoré vznikli pred 31. májom 2014, a preto nebolo možné skúmať veľkosť písma, ktorú nariadenie vlády SR⁵ stanovilo na najmenej 1,19 mm. Obdobným prípadom sú podania, v ktorých spotrebiteľia namietajú proti výške odplaty za poskytnutie spotrebiteľského úveru. Keďže však najvyššia prípustná výška odplaty je explicitne ustanovená vo vyššie uvedenom nariadení s účinnosťou od 1. júna 2014, platí, že posúdenie prípustnosti výšky odplaty pre zmluvné vzťahy vzniknuté pred týmto dátumom zostáva na všeobecných súdoch v rámci občianskeho súdneho konania.

Dostatočné množstvo prehľadných a zrozumiteľných informácií o povahe a rizikách spotrebiteľského úveru by malo spotrebiteľovi umožniť urobiť informované rozhodnutie o uzavretí zmluvy o spotrebiteľskom úvere. Zákon o spotrebiteľských úveroch však dáva spotrebiteľovi možnosť zmeniť svoje rozhodnutie a do 14 dní odo dňa uzatvorenia zmluvy o spotrebiteľskom úvere alebo odo dňa doručenia zmluvných podmienok bez uvedenia dôvodu odstúpiť od zmluvy o spotrebiteľskom úvere. V takomto prípade zaplatí veriteľovi iba istinu a úrok z tejto istiny odo dňa, keď sa spotrebiteľský úver začal čerpať, až do dňa splatenia istiny.

V záujme podpory cezhraničného poskytovania spotrebiteľských úverov a konkurencie medzi poskytovateľmi spotrebiteľských úverov bolo transpozíciou smernice o spotrebiteľských úveroch spotrebiteľovi umožnené kedykoľvek počas doby trvania zmluvy o spotrebiteľskom úvere spotrebiteľský úver úplne alebo čiastočne splatiť pred dohodnutou lehotou splatnosti. V takom prípade je spotrebiteľ povinný uhradiť úrok a náklady vzniknuté len za časové obdobie od poskytnutia spotrebiteľského úveru do jeho splatenia. Náklady veriteľa sú zákonom limitované, pričom v zásade platí, že veriteľ nie je oprávnený požadovať náklady, ak výška predčasnej splátky za predchádzajúcich 12 po sebe nasledujúcich mesiacov nepresiahne 10 000 eur. Bližšie podrobnosti ustanovuje zákon o spotrebiteľských úveroch.

Národná banka Slovenska v oblasti dohľadu nad poskytovateľmi spotrebiteľských úverov zatiaľ nemá také skúsenosti ako s výkonom dohľadu nad inými dohliadanými subjektmi, ale už v tejto fáze možno odôvodnene predpokladať, že pôjde o jeden z najproblematickejších sektorov finančného trhu z pohľadu ochrany finančných spotrebiteľov.